NGÔN NGỮ HỌC VÀ VIỆT NGỮ HỌC

HÀNH ĐỘNG HỎI CỦA MC TRONG CHƯƠNG TRÌNH "*GIAI ĐIỆU TỰ HÀO*"

LÊ THANH HƯƠNG*

TÓM TẮT: Hỏi là hành động ngôn ngữ phổ biến và được sử dụng thường xuyên trong hội thoại hàng ngày. Nghiên cứu về hành động hỏi có ý nghĩa thực tiễn quan trọng giúp chúng ta hiểu và hoàn thiện năng lực giao tiếp khi tham gia vào các ngữ cảnh khác nhau trong cuộc sống. Một trong các ngữ cảnh quan trọng có sự xuất hiện thường xuyên của hành động hỏi là trên các chương trình truyền hình có tính chất trao đổi. Chương trình "Giai điệu tự hào" với những ca khúc sống mãi với thời gian đã mang đến nhiều điều tốt đẹp như tôn vinh và lan tỏa tình yêu, giá trị của con người và niềm tự hào dân tộc. MC (người dẫn chương trình) trong chương trình "Giai điệu tự hào" có vai trò quan trọng khi là cầu nối liên kết giữa các thế hệ đi trước với thế hệ trẻ hiện tại và tiếp sức cho các thế hệ tương lai. Với ý nghĩa quan trọng như vậy, chúng tôi đã chọn nghiên cứu hành động hỏi của MC trong chương trình. Đặc điểm của hành động hỏi giữa MC và khách mời cũng là một trong các lí do quan trọng tạo nên thành công cho chương trình.

TỪ KHÓA: hành động ngôn ngữ; chương trình truyền hình; MC; Giai điệu tự hào; tương tác giao tiếp.

NHẬN BÀI: 4/10/2021. BIÊN TẬP-CHỈNH SỬA-DUYỆT ĐĂNG: 28/12/2021

1. Đặt vấn đề

Hành động hỏi là hành động ngôn ngữ phổ biến và được sử dụng thường xuyên trong hội thoại hàng ngày. Nghiên cứu về hành động hỏi có ý nghĩa thực tiễn quan trọng giúp chúng ta hiểu và hoàn thiện năng lực giao tiếp khi tham gia vào các ngữ cảnh khác nhau trong cuộc sống. Một trong các ngữ cảnh quan trọng có sự xuất hiện thường xuyên của hành động hỏi là trên các chương trình truyền hình có tính chất trao đổi.

Chương trình "Giai điệu tự hào" với những ca khúc sống mãi với thời gian đã mang đến nhiều điều tốt đẹp như tôn vinh và lan tỏa tình yêu, giá trị của con người và niềm tự hào dân tộc. MC (người dẫn chương trình) trong chương trình "Giai điệu tự hào" có vai trò quan trọng khi là cầu nối liên kết giữa các thế hệ đi trước với thế hệ trẻ hiện tại và tiếp sức cho các thế hệ tương lai. Với ý nghĩa quan trọng như vậy, chúng tôi đã chọn nghiên cứu hành động hỏi của MC trong chương trình. Đặc điểm của hành động hỏi giữa MC và khách mời cũng là một trong các lí do quan trọng tạo nên thành công cho chương trình.

2. Tư liệu và phương pháp nghiên cứu

2.1. Tư liệu nghiên cứu

Tư liệu nghiên cứu của đề tài gồm 14 tập đã phát sóng trong 2 năm 2018 và 2019 của chương trình "Giai điệu tự hào" trên VTV và trang web chính thức của Đài Truyền hình Việt Nam: *www.vtn.vn*.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

Để có được dữ liệu thống kê, chúng tôi chuyển nội dung âm thanh thành dạng văn bản (đúng trình tự và đúng theo toàn bộ ngữ cảnh). Sau khi có đầy đủ các dữ liệu cho quá trình nghiên cứu, chúng tôi dùng phương pháp miêu tả và phân tích diễn ngôn để chứng minh ý nghĩa tương tác bằng hành động hỏi trong chương trình.

3. Một số khái niệm

3.1. Hành động hỏi

* *Viện Ngôn ngữ học; Email: lehuong821@gmail.com*

3.1.1. Khái niệm

Theo J. Austin, hành động hỏi gồm:

1- Hành động tạo ngôn: việc lựa chọn tạo ra biểu thức ngôn ngữ có đủ nghĩa làm cơ sở cho phát ngôn hỏi. Đó là các yếu tố chứa ngôn ngữ ở các cấp độ ngữ âm, từ vựng, ngữ pháp tạo ra biểu thức ngôn ngữ hỏi, có đủ nghĩa, làm cho người nghe trong ngữ cảnh hiểu và nhận diện ra hành động hỏi.

2- Hành động ngôn trung (lực ngôn trung): mục đích hỏi và chức năng hỏi trong ý nghĩ của người nói khi thực hiện hành vi tạo ngôn hỏi.

3- Hành động dụng ngôn: có hình thức câu hỏi nhưng không phải để hỏi, hành vi tạo ngôn dùng để hỏi, hành vi ngôn trung phải đạt được hiệu quả theo chủ định của người nói. (Dẫn theo Mai Thị Kiều Phượng, 2008, tr.25-27).

3.1.2. Hành động hỏi trong chương trình "Giai điệu tự hào"

Tương tác trên truyền hình trong "Giai điệu tự hào" sẽ là một cuộc trao đổi giữa MC và khách mời, nhưng nó không giống với những cuộc hỏi-đáp thông thường. Bởi vì trong giao tiếp hàng ngày, mọi người đặt câu hỏi ngoài để tìm kiếm thông tin thì bản thân nó luôn mang theo ý nghĩa nội tại bao gồm sự đồng tình, chia sẻ, tiếc nuối, phỏng đoán, thậm chí là mang tính đố kị, ghen tị. Những câu hỏi được sử dụng trong chương trình "Giai điệu tự hào" sẽ theo chủ đề và phù hợp với không gian, nội dung và bối cảnh của cuộc trò truyện. Những câu hỏi được đưa ra về cơ bản giống với các câu hỏi trong đời sống hàng ngày nhưng mang nhiều hơn những ý nghĩa đào sâu, gợi mở và tìm kiếm thông tin. Việc đặt câu hỏi rất quan trọng, bởi vì khán giả luôn muốn có được những thông tin súc tích và đầy đủ từ phía người được hỏi. Vì vậy, các câu hỏi trong chương trình thường cụ thể, rõ ràng, rất ít những câu hỏi chung chung, mập mờ hay phạm vi quá rộng.

3.2. Tương tác trong hội thoại

Theo tác giả Đỗ Hữu Châu (2001), "tương tác là các nhân vật giao tiếp ảnh hưởng lẫn nhau, tác động lẫn nhau đến cách ứng xử của từng người trong quá trình hội thoại" (tr.209). Sự phối hợp giữa các nhân vật có thể được thực hiện nhờ hệ thống các lượt lời. Các lượt lời của nhân vật phải kế nhau một cách hài hòa để tránh được sự im lặng kéo dài. Vận động tương tác về hành động ngôn ngữ, mà cụ thể là hành động hỏi là sự phối hợp với nhau trong sự hòa phối lượt lời của MC và khách mời sao cho khớp với diễn tiến cuộc thoại và phù hợp với ngữ cảnh của chương trình. Sự liên kết giữa hai lượt lời là sự liên kết giữa hành vi dẫn nhập hay sự kích thích và hành vi hồi đáp hay sự phản hồi.

4. Kết quả nghiên cứu

4.1. Hành động hỏi trực tiếp và gián tiếp

***Bảng 1**. Kết quả khảo sát hành động hỏi trực tiếp và hành động hỏi gián tiếp*

STT	Nội dung	Số lượng	Tỉ lệ (%)
1	Hành động hỏi trực tiếp	312	97,2%
2	Hành động hỏi gián tiếp	9	2,8%
Tổng		**321**	**100%**

Kết quả khảo sát cho thấy trong chương trình "Giai điệu tự hào" thì hành động hỏi trực tiếp (97,2%) được sử dụng nhiều hơn rất nhiều so với hành động hỏi gián tiếp (2,8%). Do đặc thù các chương trình truyền hình là tiết kiệm thời gian một cách lí tưởng nhất nên các câu hỏi cũng được đưa ra trực tiếp nhất. Hơn nữa, việc đặt câu hỏi trực tiếp sẽ khiến các MC tập trung hơn vào đối tượng được hỏi, và người đáp cũng sẽ chú ý hơn để trả lời ngắn gọn, đủ ý và sát với câu hỏi. Ngược lại, khi thực hiện hành động hỏi gián tiếp thì hành động hỏi sẽ được ngầm ẩn thông qua hành động khác như cầu khiến để hỏi. Điều này khiến cho câu hỏi gián tiếp trở nên phức tạp hơn nhiều so với câu hỏi trực tiếp, và nó không thật sự phù hợp để sử dụng khi đối thoại trên sóng truyền hình. Tuy nhiên, so với hành động hỏi trực tiếp thì hành động hỏi gián tiếp lại chứa nhiều yếu tố cảm xúc hơn. Vì vậy, nó vô

cùng hiệu quả khi MC của chương trình muốn khai thác thông tin ở mức độ sâu dựa trên những tiền giả định đã biết. Nếu được sử dụng phù hợp trong một số ngữ cảnh thì hành động hỏi gián tiếp sẽ mang lại hiệu quả giao tiếp tốt.

Sự tương tác giữa MC và khách mời được thể hiện bằng sự tương tác lượt lời và tương tác qua các hành động ngôn ngữ. Trong chương trình "Giai điệu tự hào" thì tương tác lượt lời giữa MC và khách mời diễn ra khá hài hòa, đạt được sự nhất trí xây dựng của cả hai bên, đặc biệt là về phía các vị khách mời trong hội đồng bình luận. Trong suốt thời gian 2 năm phát sóng (2018-2019), chúng tôi không thấy một trường hợp nào phải dừng lại hay ngắt quãng vì khách mời im lặng kéo dài hay không có ý muốn trả lời câu hỏi. Đây cũng là một điểm thành công lớn của chương trình. Sự tương tác qua việc sử dụng hành động ngôn ngữ cũng đạt được sự đồng thuận của cả hai bên. Đối với hành động hỏi trực tiếp và gián tiếp thì tất cả các câu hỏi của MC đều được hồi đáp. Câu hỏi của MC phong phú và đa dạng, có thể được khái quát thành các mô hình giao tiếp để phân tích và làm sáng rõ những đặc điểm chính về hành động hỏi của MC trong chương trình "Giai điệu tự hào". Câu trả lời của khách mời lại khá tùy hứng, không theo một cấu trúc cụ thể nào, phần lớn là trình bày các quan điểm và hiểu biết cá nhân.

Có thể nói, khi khách mời đáp lại đúng vào hiệu lực của hành động hỏi của MC thì sự tương tác về hành động ngôn ngữ sẽ diễn ra. Vì vậy, việc MC đặt câu hỏi là rất quan trọng. Cách xây dựng cấu trúc câu hỏi của MC tinh tế, linh hoạt và phù hợp với tình huống sẽ giúp sự tương tác về hành động hỏi-đáp diễn ra tích cực và đạt hiệu quả giao tiếp tốt. Chính vì vậy, chúng tôi sẽ phân tích sâu hơn các cấu trúc của hành động hỏi trong nội dung nghiên cứu dưới đây.

4.1.1. Hành động hỏi trực tiếp

a. Kết quả khảo sát

Trong hai năm phát sóng chương trình "giai điệu tự hào" (2018-2019), chúng tôi thống kê được 312 hành động hỏi trực tiếp và tương ứng là 312 hồi đáp hỏi. Từ 312 hành động hỏi trực tiếp này, chúng tôi tiến hành phân loại và tổng hợp thành các cấu trúc theo bảng số liệu sau đây:

***Bảng 2**. Các cấu trúc hỏi trực tiếp trong chương trình "Giai điệu tự hào"*

STT	Cấu trúc	Số lượng
1	Cấu trúc A: ... *có ... không?*	95
2	Cấu trúc B: ... *như thế nào/ thế nào?*	74
3	Cấu trúc C: ... *điều gì/ là gì (...)?*	58
4	Cấu trúc D: ... *tại sao ...?*	22
5	Các cấu trúc ít được sử dụng (14 cấu trúc lẻ)	63
Tổng		**312**

b. Cấu trúc hỏi-đáp trực tiếp

Đặc điểm hành động hỏi-đáp trong chương trình "Giai điệu tự hào" là tương tác lượt lời khá nhịp nhàng giữa lời trao (MC) và lời đáp (khách mời). Khách mời sẵn sàng và có khả năng cung cấp thông tin khi được yêu cầu, chưa có trường hợp nào ngoại lệ (im lặng, từ chối,...). Sự tương tác giữa MC và khách mời được thể hiện qua các lượt lời một cách nhịp nhàng và hài hòa.

(a) Cấu trúc A: ... *có ... không?* gồm các cấu trúc nhỏ sau:

... có ... hay không?/... có ... đúng không?/ ... có đúng với ... không?/ ... có đúng không?/ ... có ... gì không?/... có ... được không?/ ... có thể ... được không?/ ... có được không?/ ... có ... phải không?/ ... có phải không?/ ... có còn ... không?/ ... có còn không?

Trong chương trình "Giai điệu tự hào" thì đây là cấu trúc được sử dụng nhiều nhất với 92 phát ngôn hỏi. Phát ngôn hỏi theo mô hình này trực tiếp hỏi đến điều chưa biết, chưa rõ và cần được làm sáng tỏ trong câu trả lời. Khi sử dụng mô hình này, các yếu tố ngôn ngữ chỉ ra sự mong muốn của

người nói được cung cấp thông tin mới hay là kêu gọi hành động trả lời để được biết điều đang cần biết. Phát ngôn trả lời tập trung vào việc đồng ý hay không đồng ý với nội dung được người hỏi quy chiếu đến. Phát ngôn trả lời có thể đơn giản là "có" hoặc "không" hoặc kèm theo lời giải thích. Cả phát ngôn hỏi và phát ngôn hồi đáp đều là điển hình cho hành động hỏi-trả lời trực tiếp. Cấu trúc phát ngôn hỏi không quá cứng nhắc cũng không quá mềm dẻo, mang sắc thái trung tính, nhưng được các MC sử dụng rất thành công. Ví dụ:

*MC nữ: Chị Dương ơi, em muốn hỏi chị một câu đó là cảm nhận thông qua âm nhạc trong những ca khúc của bố chị thì **có** đúng với con người của bố chị ở ngoài đời hay không*? (số 1 (2018), thời gian: 39:29, nguồn: www.vtn.vn)

Chị Bạch Dương: Một số người mà tiếp xúc với ba Dương thì biết là tính cách của ba Dương thì cũng rất là sôi nổi, là một người rất là vui vẻ và hào sảng, rất là hoạt bát. (số 1 (2018), thời gian: 39:32, nguồn: www.vtn.vn).

Trong phát ngôn hỏi trên, MC nữ dẫn dắt phát ngôn hỏi theo nhịp nói chuyện khá thân thiết. Tương tác bằng cách gọi trực tiếp tên khách mời khiến người nghe, người được hỏi cảm thấy dễ chịu và thoải mái trong phát ngôn trả lời. Phát ngôn trả lời cũng trực tiếp đưa ra nội dung thông tin mà phát ngôn hỏi muốn biết. Tương tác hỏi-đáp này đã thành công trong việc khai thác thông tin cần thiết trong một cuộc trò truyện. Cả người hỏi và người trả lời đều có thái độ vui vẻ, cởi mở, không chịu áp lực khi tương tác với nhau.

(b) Cấu trúc B: *... như thế nào/ thế nào?*

Cấu trúc này xếp thứ hai với 74 phát ngôn hỏi. So với cấu trúc A thì cấu trúc B có phần linh hoạt và mềm mại hơn trong ngữ điệu về cuối phát ngôn hỏi. Trong cấu trúc này, người hỏi thường đặt sự tình vào trong một hệ quy chiếu về thời gian và không gian xác định để tạo nên tính rõ ràng và tường minh cho câu hỏi trực tiếp. Sự quy chiếu ấy khiến người nghe thoải mái, giúp cho người nghe có thể định vị và nhận diện các sự kiện liên quan đến sự tình mà người hỏi muốn đề cập đến. Vì vậy, cấu trúc... *thế nào?/ như thế nào?* thường được dùng để hỏi về suy nghĩ, ý kiến và cảm xúc của người được hỏi, hoặc mang tính gợi mở thay vì chỉ hoàn toàn khai thác thông tin như câu hỏi... *có... không?* Ví dụ:

MC nam: Thưa ông, có nhiều người nói hãy coi biển là cái ngôi nhà của chính mình. Ý kiến của ông như thế nào ạ? (số 6 (2019), thời gian: 19:31, nguồn: www.vtn.vn)

PGS.TS Nguyễn Chu Hồi: Tôi nghĩ rằng Việt Nam mình có cái sự phân hóa lãnh thổ rất đặc biệt. Đó là các cụ thường nói là tam sơn, tứ hải, nhất phần liền. Chúng ta có 1 phần đất và 3 phần nước. Đất nước hợp với nhau thành Tổ quốc. Những người bảo vệ trực tiếp trên biển hay trên đất liền đều là những người con của biển cả. Và biển cả là nhà của tất cả chúng ta. (số 6 (2019), thời gian: 19:33, nguồn: www.vtn.vn).

Tương tác một cách lịch sự bằng cách thưa gửi rõ ràng, MC đã thành công đạt được sự chú ý của người nghe. Nội dung quy chiếu rõ ràng, dễ hiểu khiến người được hỏi có thể trả lời một cách trực tiếp vấn đề mà không bị lan man hay chệch hướng. Cách sử dụng tiểu từ tình thái *"ạ"* cuối câu là một cách tương tác lịch sự khi MC có tuổi đời trẻ hơn so với khách mời. Điều này cũng đạt được hiệu quả giao tiếp tốt vì người được hỏi cảm thấy mình được tôn trọng. Phát ngôn trả lời thỏa mãn được thông tin của phát ngôn hỏi và cũng đưa ra được quan điểm của tác giả *"Tôi nghĩ rằng..."*. Như vậy, ngoài sự tương tác lượt lời hỏi-đáp, thì sự tương tác về mặt cảm xúc giữa MC và khách mời cũng rất thành công. Đó là sự thoải mái và lịch sự cần có trong giao tiếp nhằm hướng đến sự thay đổi theo chiều hướng tốt đẹp hơn.

(c) Cấu trúc C: *... điều gì/ là gì (...)?* gồm các cấu trúc nhỏ sau:

Điều gì ...?/ ... là điều gì?/ ... là gì?/ ... có điều gì ...?/ ... (có) + động từ + gì + (về) ...?/ ... danh từ + gì?

Cấu trúc này xếp thứ 3 với 58 phát ngôn hỏi. Trong chương trình "Giai điệu tự hào", khi MC sử dụng cấu trúc này sẽ đưa ra các chỉ dẫn quy chiếu một cách rõ ràng để người trả lời lựa chọn giải thích tính đúng sai của vấn đề, hoặc đưa ra quan điểm và ý kiến cá nhân. Cấu trúc này đòi hỏi người trả lời phải dựa trên thông tin về tiền giả định của những cái đã biết (cả người hỏi và người trả lời đều biết là đúng sự thật) để đưa ra thông tin mới. Khi sử dụng cấu trúc này, người hỏi cũng hi vọng rằng người đáp có thể thoải mái bày tỏ quan điểm của mình và thể hiện rằng họ sẽ chân thành lắng nghe và tôn trọng những tin tức cũng như các quan điểm mới đó. Tương tác giao tiếp sẽ thành công nếu phát ngôn hỏi rõ ràng, dễ hiểu và người đáp trả lời thoải mái, mạch lạc. Nếu như câu hỏi quá khó và không rõ ràng thì người đáp có thể cần suy nghĩ rất lâu hoặc trả lời không đúng trọng tâm câu hỏi. Điều này yêu cầu các MC trong chương trình phải có kinh nghiệm và trình độ nhất định. Ví dụ:

(3) *MC nam: Và một câu hỏi dành cho Bích Ngọc. Nếu tôi muốn bạn nói về cái điều mà bạn tự hào nhất khi được làm một người con Tây Nguyên thì bạn sẽ nói <u>điều gì?</u>* (số 3 (2018), thời gian: 54:00, nguồn: www.vtn.vn)

Rơ Đam Bích Ngọc: Tôi rất là tự hào về con người Tây Nguyên bình dị. Với tôi thì lúc nào tôi cũng hướng về Tây Nguyên. (số 3 (2018), thời gian: 54:05, nguồn: www.vtn.vn).

Hầu như các MC của chương trình "Giai điệu tự hào" đều có một cách tương tác khá quen thuộc là trực tiếp gọi tên nhân vật khách mời trong chương trình. Điều này sẽ khiến người hỏi xác định rõ đối tượng và cũng giúp người trả lời tập trung chú ý vào câu hỏi. Ở trong ví dụ này, tiền giả định là cả MC và Rơ Đam Bích Ngọc đều biết rằng Rơ Đam Bích Ngọc là *một người con của Tây Nguyên* và điều này là sự thật. Vì vậy, MC nam đưa ra chỉ dẫn quy chiếu rõ ràng về *Tây Nguyên* để giúp Rơ Đam Bích Ngọc trả lời bằng một thông tin mới ngắn gọn đủ ý.

(d) Cấu trúc D: ... *tại sao ...?* gồm nhiều cấu trúc nhỏ sau:

Tại sao...?/ ... là tại sao?/ Vì sao...?/ ... là vì sao?/ ... thấy sao?/ ... thì sao?/ ... ra sao?/ làm sao (mà)...?/ Lí do nào...?

Mặc dù xếp thứ 4 với 22 phát ngôn hỏi, nhưng rõ ràng so với các cấu trúc A, B và C, thì cấu trúc này có số lượng ít hơn hẳn. Có lẽ bởi vì cấu trúc này có dấu hiệu áp đặt, truy vấn kiến thức đối với người được hỏi. Mặc dù cách hỏi như vậy khá trực tiếp đi vào vấn đề và cũng dễ dàng nhận được câu trả lời trực tiếp, nhưng xét cho cùng thì nó không thỏa mãn được tính lịch sự như ba cấu trúc trên. Mục đích của phát ngôn hỏi này là giải thích và làm sáng tỏ thông tin được quy chiếu để đưa ra một thông báo mới đáp ứng cho cái cần biết và chưa biết của hành động hỏi trực tiếp đưa ra. Tính tương tác trong cấu trúc hỏi-đáp này không được cao. Nếu như người đáp lảng tránh câu hỏi hoặc trả lời một vấn đề ít liên quan với một thái độ ngượng ngập thì sự tương tác không được thành công. Vì vậy, MC trong chương trình phải có chiến lược lịch sự phù hợp khi sử dụng cấu trúc này để tránh đe dọa thể diện khách mời. Ví dụ:

MC nam: Lúc này đây thì tôi muốn hỏi nhà thơ Hồng Thanh Quang là <u>tại sao</u> cái chi tiết đàn sếu lại đặc trưng cho nước Nga đến như vậy? (số 11 (2018), thời gian: 1:11:29, nguồn: www.vtn.vn).

Nhà thơ Hồng Thanh Quang: Đàn sếu không chỉ đặc trưng riêng cho nước Nga, mà nó là cả một cộng đồng văn hóa. Tôi nghĩ thế. Chúng ta phải bảo vệ hòa bình để chúng ta một ngày nào đó không phải lấp chỗ trống trong những đàn sếu bay đi về chân trời xa lạ nào đấy. Đấy cũng là cảm giác của tôi nghĩ như vậy ạ. (số 11 (2018), thời gian: 1:11:33, nguồn: www.vtn.vn).

Khi xem đến đoạn này, tôi biết rằng MC nam đã đặt ra một câu hỏi khá khó. Nó đòi hỏi người trả lời phải có vốn kiến thức sâu và rộng, đủ để giải thích một cách thấu đáo nội dung câu hỏi mà MC trong chương trình đã đưa ra. Câu trả lời của nhà thơ Hồng Thanh Quang đã phần nào đưa ra được những thông tin mới khi lí giải thắc mắc của người hỏi.

(e) Cấu trúc E: Các cấu trúc ít được sử dụng:

+ ... danh từ/ động từ + nào ...?/ ... động từ + danh từ + nào?/ Ai ...?/ ... là ai? / ... vì ai?/ ... của ai?/ ... động từ + ai ...?/ ... bao nhiêu?/ ... chưa?/ hay chưa?/ ... A hay B ... ?/ ... (để) làm gì?/ ... xin được hỏi / muốn hỏi ...?/ Làm thế nào...?/ ... làm thế nào ...?/ ... đâu là ...?/ ... đến khi nào ...?/ ... thế còn ...?/ ... ở đâu?/ ... hay chưa?/... liệu chăng...?

Các cấu trúc ở trên tuy được MC sử dụng trong chương trình, nhưng vì số lượng quá ít (trung bình, mỗi cấu trúc chỉ có từ 3 đến 5 câu) nên chúng không có nhiều giá trị để nghiên cứu nhằm tạo điểm nhấn đặc biệt cho hành động hỏi-đáp trong chương trình.

c. Sử dụng tiểu từ tình thái "ạ"

***Bảng 3**. Sử dụng tiểu từ tình thái "ạ"*

Nội dung	**Tuổi so với MC**		**Tổng số lượng**	**Tỉ lệ (%)**
	Nhiều tuổi hơn MC	***Ít tuổi hơn MC***		
Sử dụng tiểu từ tình thái "ạ"	142	0	**142**	45,5%
Không sử dụng tiểu từ tình thái "ạ"	123	47	**170**	54,5%
Tổng			**312**	**100%**

Tiểu từ tình thái *"ạ"* được sử dụng với số lượng khá nhiều (45,5%) và chỉ được sử dụng với khách mời nhiều tuổi hơn MC, không xuất hiện trong trường hợp khách mời ít tuổi hơn MC. Sử dụng tiểu từ tình thái "ạ" cuối câu khiến hành động hỏi trở nên mềm mỏng và nhẹ nhàng hơn. MC cũng thể hiện được sự lễ phép của mình đối với những tiền bối thuộc thế hệ đi trước. Cách sử dụng này còn mang lại hiệu quả cao trong việc đạt được sự hài lòng hay sự tán thành của khách mời. Việc khai thác thông tin từ lời đáp của khách mời cũng vì thế mà trở nên dễ dàng hơn rất nhiều. Sự tương tác chắc chắn sẽ có sự thay đổi theo chiều hướng tăng thiện cảm đối với MC. Điều này có ý nghĩa quan trọng trong việc duy trì và củng cố mối quan hệ giao tiếp trong những phần bình luận tiếp theo. Ví dụ:

MC nam (33:39): Xin được hỏi nhạc sĩ Thụy kha là trong số rất nhiều các nhạc sĩ thời đầu tân nhạc khi viết tango, tại sao nhạc sĩ Hoàng Trọng lại được gọi là ông vua tango ạ? (số 2 (2018), thời gian: 33:39, nguồn: www.vtn.vn).

Trong trường hợp khách mời lớn tuổi hơn mà không sử dụng tiểu từ tình thái "ạ" thì MC cũng có một số cách khác để tạo thiện cảm hay thể hiện sự tôn trọng đối với khách mời như: cách dẫn dắt câu hỏi hợp lí, sử dụng từ xưng hô phù hợp, ngữ điệu câu hỏi mềm mỏng mượt mà, biểu cảm của MC,... Tuy nhiên, các cách sử dụng này không được lựa chọn nhiều bằng sử dụng tiểu từ tình thái "ạ" trong hành động hỏi trực tiếp.

d. Sử dụng từ ngữ xưng hô

***Bảng 4**. Sử dụng từ ngữ xưng hô*

STT	**Khuôn mẫu xưng hô**	**Số lượng**
1	Danh từ chỉ thân tộc	145
2	Danh từ chỉ chức danh/nghề nghiệp + tên/ họ và tên	95
3	Danh từ chỉ thân tộc + tên/ họ và tên	21
4	Tên/ họ và tên	17
5	Danh từ chỉ số nhiều, tập thể, tổ chức, cơ quan,...	16
6	Danh từ chỉ chức danh/ nghề nghiệp	11
7	Không dùng từ ngữ xưng hô	15

Trong khi giao tiếp với cùng một vị khách mời có thể thay đổi từ ngữ xưng hô. Việc lựa chọn sử dụng từ xưng hô trong từng ngữ cảnh, với mỗi đối tượng khác nhau sẽ có sự ưu tiên khác nhau. Khách mời thường xưng là *"tôi"* trong hầu hết các hành động giao tiếp. Trong khi đó, các MC trong chương trình phải cố gắng điều chỉnh từ xưng hô sao cho đạt được hiệu quả giao tiếp tốt nhất và họ thường căn cứ vào tuổi tác để thể hiện điều này.

Có 6 khuôn mẫu xưng hô được sử dụng trong phát ngôn hỏi của MC. Trong đó, có số lượng nhiều nhất là *Danh từ chỉ thân tộc* và *Danh từ chỉ chức danh nghề nghiệp + tên/ họ*. Đây là hai khuôn mẫu xưng hô được ưu tiên trong các phát ngôn hỏi trực tiếp. Cách sử dụng *Danh từ chỉ chức danh nghề nghiệp + tên / họ* thể hiện được sự tôn trọng đối với khách mời, đồng thời đề cao vị thế cũng như tầm ảnh hưởng của khách mời khi nhấn mạnh đến chức danh của họ.

Đoạn thoại chuyển đổi từ *Danh từ chỉ chức danh nghề nghiệp + tên/ họ* sang *Danh từ chỉ thân tộc* như sau:

MC nam: Chúng tôi muốn hỏi <u>bác sĩ Hoàng Đạo</u> là thách thức của người bác sĩ quân y trong những năm tháng đó là gì ạ? (số 7 (2019), thời gian: 49:59, nguồn: www.vtn.vn).

Bác sĩ Hoàng Đạo: Trước hết thì trước bất cứ một cái khó khăn nào thì nó cũng đi kèm theo sự sáng tạo cả. Mà người bác sĩ quân y như là các quý vị và các đồng chí đã được xem ấy đã dùng nước dừa để thay cho dịch truyền cũng đã cứu rất nhiều thương bệnh binh vì thiếu dịch. (số 7 (2019), thời gian: 50:29, nguồn: www.vtn.vn)

MC nam: Xin hỏi <u>ông</u> đã từng có sự lựa chọn nào đó mà đến bây giờ vẫn còn gây ra rất nhiều những cái hối tiếc không? (số 7 (2019), thời gian: 51:03, nguồn: www.vtn.vn).

Trong chương trình "Giai điệu tự hào", khách mời đều là những người có nghề nghiệp, địa vị trong xã hội, vì vậy cách sử dụng khuôn mẫu *Danh từ chỉ chức danh nghề nghiệp + tên/ họ* có số lượng nhiều cũng là điều dễ hiểu. Cách sử dụng *Danh từ chỉ thân tộc* có số lượng lớn nhất là do sự linh hoạt trong cách đặt câu hỏi của các MC. Trong đoạn thoại đối với một khách mời, khi đặt câu hỏi lần đầu tiên, MC sẽ dùng *Danh từ chỉ chức danh nghề nghiệp + tên/ họ* để tăng sự chuyên nghiệp cho chương trình bằng cách giới thiệu đội ngũ khách mời uy tín, có năng lực và có ảnh hưởng trong xã hội. Từ câu hỏi thứ hai trở đi thì MC sẽ sử dụng từ chỉ thân tộc (ông, bà, cô, chú, anh, chị, em,...) để đảm bảo được tính ngắn gọn và tăng thêm sự thân thiết đối với khách mời. Đây là một sự kết hợp đủ ý và lịch sự, được các MC trong chương trình ưu tiên sử dụng khi tương tác bằng hành động hỏi trực tiếp.

Các cách sử dụng ngữ ngữ xưng hô còn lại không được sử dụng nhiều, bởi vậy chúng không tạo được dấu ấn cần thiết làm nên thành công cho chương trình. Chúng tôi sẽ không nghiên cứu các cấu trúc này.

4.1.2. Hành động hỏi gián tiếp

Tiến hành khảo sát 14 số của chương trình Giai điệu tự hào trong 2 năm 2018-2019, chúng tôi thu được 9 phát ngôn hỏi gián tiếp: chỉ sử dụng phát ngôn cầu khiến dùng để hỏi. Bởi vì số lượng quá ít nên phát ngôn hỏi gián tiếp không có sự nổi bật về các cấu trúc như phát ngôn trực tiếp, nhưng có thể nhận thấy cấu trúc sử dụng nhiều là: *Xin + từ thân tộc/ từ nghề nghiệp + SP2 + (có thể) + chia sẻ thêm/ cho biết thêm/ nói rõ*. Trong hội thoại, thông qua ngữ cảnh và tình huống giao tiếp, một phát ngôn hoặc một phát ngôn cầu khiến có thể được chuyển đổi thành một hành động hỏi gián tiếp mà ở đó hành động "cố hữu" của nó là cầu khiến đã bị chuyển đổi sang một hành động khác là hành động hỏi. Ví dụ:

MC nữ: Anh Tú, anh là người đã lui về hậu phương để cho vợ đi làm kinh tế, và đã phải vượt qua khá nhiều những cái định kiến cũng như là dư luận. <u>Anh có thể chia sẻ thêm ý kiến của mình về vấn đề này</u>. (số 3 (2019), thời gian: 23:20, nguồn: www.vtn.vn)

Nhà báo Hoàng Anh Tú: Cá nhân tôi, khi mà tôi quyết định rằng là nghỉ làm báo, về nhà chơi cùng các con và có thể vẫn làm những cái công việc mà mình yêu thích. Trong những năm tháng làm báo tôi thấy khá nhiều những người phụ nữ họ giỏi, rất là giỏi. Nhưng chỉ vì đi lấy chồng mà họ dừng lại. Tôi rất là xót xa và tiếc nuối những người phụ nữ như thế,...

Trong ngữ cảnh trên, MC chỉ thực hiện hành vi gián tiếp là cầu khiến, nhưng mục đích chính lại là dùng để hỏi, và muốn anh Tú trả lời bằng cách đưa ra ý kiến cá nhân để chia sẻ thêm thông tin. Hoặc một ví dụ khác sau đây:

MC nam: Quý vị và các bạn thân mến, trong phóng sự vừa rồi, chúng ta thấy là có nhắc đến một thiết bị tối tân mà Mỹ áp dụng ở đường Trường Sơn. Đó chính là hiện vật này. Đây là hiện vật thật thưa quý vị. Đây được gọi là cây nhiệt đới. Thiết bị này đã gây khó khăn rất lớn cho quân ta. Nhưng chúng ta cũng đã chế ngự được. Đúng là trong cái khó ló cái không. Bây giờ, để giải đáp cho quý vị điều này, chúng tôi xin trân trọng được kính mời ra đây thiếu tướng, anh hùng lực lượng vũ trang nhân dân Nguyễn Bá Tòng, phó chủ tịch hội truyền thống Trường Sơn. Xin mời ông ạ. Ông có thể giải đáp giúp cách mà bộ đội chúng ta đã chế ngự được thiết bị này ạ. (số 5 (2019), thời gian: 21:08, nguồn: www.vtn.vn)

Thiếu tướng Nguyễn Bá Tòng: Đây là cái cây nhiệt đới mà Mỹ tặng cho nó là người trinh sát thông minh. Để giải quyết cái vấn đề không cho cái cây nhiệt đới này hoạt động thì có 2 cái giải pháp. Thứ nhất là khi mà thu được thì chúng ta dùng dao chặt các cái đốt này đi. Cái này là cái ăng ten. Cách thứ 2 là chúng ta buộc túm nó lại. Nếu mà chúng ta lấy cái mảnh vải che lại là mất tác dục ngay.

Trong phát ngôn trên, MC nam thực hiện một phát ngôn cầu khiến nhưng mục đích là để bác Tòng trả lời, giải đáp thông tin về điều chưa biết và đang mong muốn được biết.

Các câu cầu khiến dùng để hỏi trong chương trình có mức độ khai thác thông tin ở mức khá cao, theo chiều sâu. Khi đã đưa ra lời cầu khiến dùng để hỏi thì MC đã xác định là câu hỏi gián tiếp này có ý nghĩa quan trọng, không thể thiếu đối với nội dung của chương trình. Tuy nhiên, nếu câu hỏi gián tiếp được sử dụng không đúng ngữ cảnh, không đúng mục đích thì rất dễ dẫn đến việc khách mời trả lời lạc đề, rời xa chủ đề, đặc biệt là những câu hỏi gián tiếp không rõ ý hỏi. Và nếu không chú ý đến yếu tố lịch sự trong giao tiếp thì rất dễ dẫn đến sự bài xích trong tương tác vì bị hiểu nhầm là "hỏi dai". Vì vậy, câu hỏi gián tiếp không được sử dụng nhiều trong chương trình.

Câu hỏi gián tiếp cũng sử dụng từ ngữ xưng hô và tiểu từ tình thái "ạ" phù hợp với từng đối tượng giao tiếp. Các MC đã rất linh hoạt và khéo léo trong cách dẫn dắt và sử dụng từ ngữ để vừa khai thác được thông tin mới, vừa không làm mất lòng khách mời lại đạt được sự tương tác tốt khớp với diễn tiến của chương trình.

4.2. Hành động hỏi nhưng không nhằm mục đích hỏi

Trong quá trình khảo sát, chúng tôi nhận thấy có một số lượng khá nhiều các phát ngôn hỏi để thực hiện một hành động ngôn ngữ khác (mà theo các gọi truyền thống là "câu hỏi tu từ). Kết quả thống kê là như sau:

***Bảng 5**. Hành động hỏi để thể hiện gián tiếp hành động khác*

STT	Hành động hỏi để thể hiện gián tiếp hành động khác	Số lượng	Tỉ lệ (%)
1	Hỏi để khẳng định	61	68,5%
2	Hỏi để nghi ngờ	20	22,5%
3	Hỏi để cầu khiến	8	9%
Tổng		**89**	**100%**

a. Hỏi để khẳng định

Cấu trúc: *... (có) đúng không (ạ)?/ ... (có) phải không (ạ)?/ ... (có) đồng ý không (ạ)?*

Trong chương trình "Giai điệu tự hào" thì cách hỏi với các cấu trúc trên là để khẳng định lại nội dung mà MC vừa mới nói hoặc khẳng định và nhấn mạnh nội dung mà khách mời vừa trả lời. Đây là cấu trúc được sử dụng nhiều nhất trong chương trình (68,5%). Như vậy, có thể thấy câu hỏi theo cấu trúc này được MC đặt ra để tập trung sự chú ý của khách mời và khán giả vào một mục đích cụ thể nào đó. Về hình thức, nó là một câu hỏi nhưng về bản chất thì nó là câu khẳng định có nhiều cảm xúc. Ví dụ:

MC nữ: Thưa thầy, thầy có ý kiến như thế nào về việc được đi học và phải đi học ạ? (số 11 (2019), thời gian: 47:15, nguồn: www.vtn.vn)

PGS TS Nguyễn Võ Kỳ Anh (46:34): Được đi học thì đó là quyền lợi. Và phải đi học thì đó cũng là quyền lợi và nhiệm vụ. Đừng có hiểu lầm cái chỗ là "phải" tức là người khác bắt mình phải. Cho nên là phải nói rõ chỗ đó để các em khỏi nhầm cái chỗ được và phải. (số 11 (2019), thời gian: 47:18, nguồn: www.vtn.vn).

MC nữ: Dạ thưa thầy nhưng mà nếu chúng ta được đi học nhiều hơn là phải đi học thì vẫn tốt đúng không ạ? Bởi vì nếu như chúng ta được học những thứ chúng ta thích thì chúng ta sẽ hào hứng hơn, tiếp thu tốt hơn đúng không ạ? Vâng, đi học, đó là quyền lợi và cũng là nghĩa vụ của mỗi chúng ta. (số 11 (2019), thời gian: 47:27, nguồn: www.vtn.vn).

Trong ví dụ trên, MC nữ hỏi về việc lựa chọn giữa được đi học và phải đi học. Chúng ta cùng xem nội dung câu hỏi đầu tiên. Đó là một câu hỏi trực tiếp và câu trả lời của khách mời cũng là trực tiếp đi thẳng vào vấn đề nhằm thông báo tin tức mới. Tuy nhiên, sau khi khách mời trả lời, MC tiếp tục đưa ra hai câu hỏi và cũng hướng về khách mời là PGS TS Nguyễn Võ Kỳ Anh, nhưng lại không yêu cầu ông phải trả lời câu hỏi đó. Thực tế cũng không có câu trả lời nào. Dùng câu hỏi tu từ để khẳng định đã mang lại hiệu quả tốt giúp MC có thể nhấn mạnh nội dung câu trả lời của khách mời cũng như nhấn mạnh đến chủ đề của chương trình. Câu hỏi dùng cấu trúc này có ưu điểm là đạt được sự đồng cảm của khán giả về mặt cảm xúc.

b. Hỏi để nghi ngờ

Cấu trúc: *Liệu (rằng) ...?/ ... (hay) không/ (hay) chăng?/ Có vẻ như ...?*

Mặc dù có số lượng xếp thứ 2 (22,5%) nhưng lại ít hơn nhiều so với dùng hỏi để khẳng định (68,5%). Có lẽ bởi trong một chương trình về chia sẻ thông tin trên truyền hình thì yếu tố thông tin cần được nhắc lại, cần được nhấn mạnh và có sức thuyết phục sẽ được ưu tiên hơn là việc chúng ta nghi ngờ về thông tin được đưa ra. Về cơ bản, trong chương trình giai điệu tự hào, cách dùng cấu trúc này nhằm tăng sự tương tác giữa MC và khách mời. MC đặt câu hỏi, khách mời trả lời. MC tiếp tục đặt câu hỏi nghi ngờ về một nội dung nào đó trong câu trả lời. Khách mời tiếp tục trả lời. Đó là sự tăng cường tương tác giữa các lượt lời. Ví dụ:

(10) *MC nam: Nhiều người thì cũng cảm thấy rằng những người phụ nữ phải sống theo những quan điểm của xã hội, những cái định kiến. Không biết là nữ ca sĩ Thái Thùy Linh cảm thấy như thế nào?* (số 3 (2019), thời gian: 19:40, nguồn: www.vtn.vn)

Ca sĩ Thái Thùy Linh: Tôi thì tôi nghĩ là trong mỗi một gia đình hay trong mỗi một hoàn cảnh nhất định thì ai phù hợp để làm việc gì hơn thì người đó nên làm cái việc đó hơn. Không nên phân biệt đàn ông hay phụ nữ. (số 3 (2019), thời gian: 19:44, nguồn: www.vtn.vn)

MC nam: Có vẻ như Thái Thùy Linh đang rất là ủng hộ cho việc người phụ nữ ra tiền tuyến, không ở hậu phương? Vâng, theo số quan điểm sống của rất nhiều bạn trẻ hiện nay thì không có gì là lạ nữa. Tuy nhiên, chúng ta cũng nên nghe thêm những ý kiến từ phía hội đồng bình luận lớn tuổi của chúng ta... (số 3 (2019), thời gian: 19:51, nguồn: www.vtn.vn).

Câu hỏi đầu tiên của MC nam là một câu hỏi trực tiếp và khách mời cũng trả lời ngắn gọn. Tuy nhiên, câu trả lời của ca sỹ Thái Thùy Linh cũng chưa được rõ ràng và cũng không xác định được là chị ủng hộ quan điểm nào. Vì vậy, MC mới nghi ngờ và đặt câu hỏi tiếp theo. Mặc dù là câu hỏi nhưng lại bao hàm ý nghi ngờ về nội dung trong câu trả lời của ca sĩ Thái Thùy Linh. Để có thể làm rõ được điều này, thông qua một số thông tin đã có trong câu trả lời, MC nam đã đưa ra câu hỏi tiếp theo để nghi ngờ và đặt giả thiết về việc nữ ca sĩ ủng hộ việc người phụ nữ ra tiền tuyến. Sự tương tác trong cấu trúc này cũng là sự tăng cường lượt lời đối thoại giữa MC và khách mời trong hội đồng bình luận.

c. Hỏi để cầu khiến

Cấu trúc: ... (có) được không (ạ)?. Trong chương trình "Giai điệu tự hào", cấu trúc hỏi để cầu khiến có số lượng không nhiều (9%). Câu hỏi để cầu khiến chỉ thường được sử dụng trong trường hợp MC muốn khách mời thực hiện một hành động nào đó. Thay vì dùng trực tiếp câu cầu khiến sẽ khiến khách mời không hài lòng thì dùng câu hỏi để cầu khiến lại khá linh hoạt và nhẹ nhàng. Cách dùng này là một chiến lược lịch sự rất tốt nhằm tránh việc đe dọa thể diện khách mời. Ví dụ:

(11) *MC nữ: Bác Tòng có thể tiến tới hướng này cùng với anh Lê Anh được không ạ? Chúng ta cùng đến với một trong những hiện vật cũng rất quan trọng mà chúng cháu rất may mắn có được.* (số 5 (2019), thời gian: 55:50, nguồn: www.vtn.vn).

Câu hỏi của MC không có ý dùng để hỏi mà là để cầu khiến. MC muốn bác Tòng đến một địa điểm cho trước trên trường quay để tiếp tục ghi hình các nội dung tiếp theo chứ không phải hỏi xem bác Tòng có đến vị trí đó được hay không. Trong trường hợp này, câu trả lời có thể có hoặc không, và thường được trả lời bằng hành động. Bằng cách dùng câu hỏi để cầu khiến đối với người hơn tuổi mình, MC đã thể hiện được thái độ khiêm tốn, lịch sự và tạo thiện cảm để tương tác tốt hơn đối với khách mời trong phần tiếp theo của chương trình.

c. Sử dụng tiểu từ tình thái "ạ"

***Bảng 6**. Sử dụng tiểu từ tình thái "ạ"*

Nội dung	Tuổi so với MC		Tổng số lượng	Tỉ lệ (%)
	Nhiều tuổi hơn MC	***Ít tuổi hơn MC***		
Sử dụng tiểu từ tình thái "ạ"	59	0	59	66,3%
Không sử dụng tiểu từ tình thái "ạ"	14	16	30	33,7%
Tổng			**89**	**100%**

Dạng phát ngôn hỏi này cũng ưu tiên sử dụng tiểu từ tình thái "ạ" khi tương tác với khách mời lớn tuổi hơn, và cũng không sử dụng tiểu từ tình thái "ạ" đối với những khách mời ít tuổi hơn MC trong chương trình. Khi giao tiếp với khách mời bình luận lớn tuổi hơn mình, MC cũng thường sử dụng tiểu từ tình thái "ạ" để đảm bảo sự lễ phép, lịch sự và đạt được hiệu quả giao tiếp tốt nhất. Ví dụ:

(12) *MC nam: Ban nhạc Ngọt có nhắc đến Mắt Ngọc. Mắt Ngọc là một nhóm nữ đúng không ạ? Vâng, chúng tôi muốn giới thiệu một chút về ban nhạc nữ này...* (số 1(2018), thời gian: 1:22:26, nguồn: www.vtn.vn).

Trong số 59 phát ngôn hỏi có sử dụng tiểu từ tình thái *"ạ"* thì có đến 44 phát ngôn sử dụng cấu trúc hỏi để khẳng định *"... đúng không ạ?"*. Đây là cách đặt câu hỏi tu từ nhằm khẳng định và nhấn mạnh nội dung mà khách mời vừa bình luận. MC cũng sử dụng cách hỏi này để tóm lại những nội dung cốt lõi trong phần bình luận nếu khách mời nói quá dài và xa chủ đề. Cách sử dụng phát ngôn hỏi để khẳng định có sử dụng tiểu từ tình thái *"ạ"* giúp MC nhận được sự hài lòng của khách mời, của

khán giả, đồng thời giúp khán giả hiểu hơn về nội dung của phần bình luận cũng như kịp thời theo dõi nội dung của cả chương trình.

d. Sử dụng từ ngữ xưng hô

***Bảng 7**. Sử dụng từ ngữ xưng hô*

STT	Khuôn mẫu xưng hô	Số lượng
1	Không sử dụng từ ngữ xưng hô	51
2	Danh từ chỉ thân tộc	20
3	Danh từ chỉ thân tộc + tên/ họ và tên	10
4	Danh từ chỉ chức danh/ nghề nghiệp + tên/ họ và tên	9
5	Danh từ chỉ số nhiều, tập thể, tổ chức, cơ quan,...	7
6	Tên/ họ và tên	6
7	Danh từ chỉ chức danh/ nghề nghiệp	4

Dạng phát hỏi này sử dụng *danh từ chỉ thân tộc* và *danh từ chỉ thân tộc + tên/ họ và tên* với số lượng lớn nhất trong 6 khuôn mẫu xưng hô. Điều khác biệt lớn nhất là câu hỏi tu từ *không sử dụng từ ngữ xưng hô* có số lượng lớn nhất và lớn hơn nhiều các khuôn mẫu xưng hô còn lại. Ví dụ:

MC nữ: *Đúng như tác giả Dũng Phan đã nói. Bây giờ thì chúng ta cũng đã có nhiều những cái sự phát triển hơn rồi đúng không ạ? Vì vậy chúng ta phải làm thế nào để nhà giàn ngày càng phát triển và nhờ có sự giúp đỡ của Đảng, nhà nước và nhân dân, đến nay...* (số 6 (2019), thời gian: 1:02:52, nguồn: www.vtn.vn).

Dạng phát ngôn hỏi có ý nghĩa tương tác được dẫn dắt theo mục đích giao tiếp của MC. Các MC đặt câu hỏi nhưng không phải để hỏi mà để khẳng định, để nghi ngờ, để cầu khiến,... tùy thuộc vào ngữ cảnh nhằm mục đích làm mềm hóa phát ngôn, nhấn mạnh nội dung và đạt được sự tán thành của khách mời cũng như khán giả trong trường quay. Vì vậy, MC sử dụng dạng câu hỏi này khi muốn tăng sự chú ý của các khán giả và dẫn dắt câu chuyện khớp với chủ đề của chương trình. Câu hỏi tu từ có thể không hướng vào một đối tượng cụ thể nào nhưng người nghe vẫn hiểu được ý nghĩa và mục đích mà các MC muốn thể hiện.

5. Kết luận

Trong các cấu trúc của hành động hỏi trực tiếp, mỗi cấu trúc có mục đích hỏi khác nhau dẫn đến câu trả lời tương tác cũng khác nhau, như trực tiếp hỏi điều chưa biết, hỏi về quan điểm cảm xúc, hỏi thông tin mới bằng cách cung cấp tiền giả định về cái đã biết, hỏi lí do. Trong cấu trúc của hành động hỏi gián tiếp chỉ có phát ngôn cầu khiến dùng để hỏi. Dạng phát ngôn hỏi nhưng không phải để hỏi có hỏi để đề nghị, hỏi để nghi ngờ, hỏi để cầu khiến. Bài báo đã góp phần tìm hiểu về các cấu trúc của hành động hỏi được sử dụng trong chương trình "Giai điệu tự hào".

Phát ngôn hỏi có vai trò quan trọng và quyết định đến hồi đáp hỏi. Điều này đòi hỏi đội ngũ MC phải linh hoạt, cầu thị và có thái độ chuyên nghiệp. Từ góc độ truyền hình, nếu câu trả lời không theo đúng nội dung chủ đề của chương trình cũng như nội dung mà MC cùng khán giả mong muốn nhận được thì sẽ giảm sự thuyết phục với người theo dõi chương trình. Vì vậy, việc lựa chọn phát ngôn hỏi trực tiếp, gián tiếp hay hỏi không phải nhằm mục đích hỏi cũng cần căn cứ vào tình hình thực tế và đối tượng phù hợp để cuộc trao đổi có thể thuận lợi và thành công. Việc sử dụng tiểu từ tình thái *"ạ"* và thành phần xưng hô trong ngữ cảnh khác nhau cũng làm nổi bật được những đặc điểm thu hút của chương trình "Giai điệu tự hào".

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đỗ Hữu Châu, Đỗ Việt Hùng (2005), *"Đỗ Hữu Châu tuyển tập - tập 2: Ngữ dụng học - ngữ pháp văn bản"*, Nxb Giáo dục.

2. Nguyễn Đức Dân (2000), "*Ngữ dụng học - tập 1*", Nxb Giáo dục TP. Hồ Chí Minh.
3. Nguyễn Văn Khang (chủ biên) (1996), *"Ứng xử ngôn ngữ trong giao tiếp gia đình người Việt"*, Nxb Văn hóa Thông tin.
4. Nguyễn Văn Khang (2012), *"Ngôn ngữ học xã hội"*, Nxb Giáo dục Việt Nam.
5. Nguyễn Văn Khang (2014), *"Giao tiếp ngôn ngữ của người Việt và các nhân tố chi phối"*, Viện Hàn lâm KHXH Việt Nam, Viện Ngôn ngữ học, Đề tài cấp Bộ.
6. Nguyễn Thị Mai (2011), *"*Vai trò của câu hỏi trong tương tác hội thoại*"*, Tạp chí *Ngôn ngữ & Đời sống*, số 5, tr.15-20.
7. Mai Thị Kiều Phượng (2008), *"Cấu trúc lựa chọn với ý nghĩa hàm ẩn trong giao tiếp mua bán"*, Nxb Khoa học Xã hội.
8. Lê Thị Như Quỳnh (2015), "Lỗi ngôn ngữ và giao tiếp của người dẫn chương trình truyền hình", Tạp chí *Ngôn ngữ & Đời sống*, số 4, tr.40-48.
9. Siriwong Hongsawan (2009), "*Nghiên cứu đối chiếu hành động bác bỏ trong tiếng Thái và tiếng Việt*", LATS ngành Ngôn ngữ học.
10. Nguyễn Thị Thìn (1994), *"Câu nghi vấn tiếng Việt: Một số kiểu câu nghi vấn thường dùng để hỏi"*, LATS ngành Ngôn ngữ học
11. Viện Ngôn ngữ học (2010), *Từ điển tiếng Việt*, Nxb Từ điển Bách khoa.
12. Website chính thức của Đài truyền hình Việt Nam: *www.vtn.vn.*

The speech acts of questioning used by MC's in the program "Giai điệu tự hào"

Abstract: Asking is a common speech act and is used frequently in everyday conversations. Research on the act of asking has important practical significance to help us understand and improve our ability to communicate when participating in different contexts in life. One of the important contexts where the act of asking frequently occurs is on television programs of an exchange nature. The program "Pride Melodies" with songs that live forever has brought many good things such as honoring and spreading love, human values and national pride. The MC (host) in the program "Pride Melody" plays an important role as a bridge connecting the previous generations with the current young generation and empowering future generations. With such an important meaning, we have chosen to study the MC's questioning speech acts in the program. The characteristic of the act of asking between the MC and the guest is also one of the important reasons for the success of the program.

Key words: speech acts; TV show; MC; Pride melody; communication interaction.